

KÖZLEMÉNYEK

Johann Heinrich Alsted könyvtárának egy kötete a budapesti Egyetemi Könyvtárban. Johann Heinrich Alsted könyvtáráról éppoly kevés adat áll rendelkezésünkre, mint Alsted egész életéről. A könyvtár magyarországi, erdélyi sorsával legutóbb Viskolcz Noémi foglalkozott a Johann Heinrich Bisterfeld-bibliográfia és -könyvtár kapcsán.¹ Az 1629 őszén Bethlen Gábor meghívására, Alsteddel és M. Philipp Ludwig Piscatorral együtt Gyulafehérvárra érkezett Bisterfeld nem csupán a gyulafehérvári főiskola filozófia professzora volt, hanem Alsted Anna nevű lányának férje, akinek közvetlen köze lehetett Alsted könyvtárához és annak utóéletéhez.

Megbízható források hiányában a könyvtárra vonatkozó eddigi kutatások eredményei a következőkben összegezhetők:

1. Alstednek Herbornban, ahonnan Erdélybe indult, saját könyvtára volt. Ehhez tartozott az a könyvtárrész, amelyet apósától, az 1620 októberében elhunyt herborni nyomdásztól, Christoph Corsinustól örökölt végrendeleti úton. Az Alsted-könyvtár egyik fennmaradt kötetét ma is Herbornban őrzik.² Ez Paulus Scalichius *Satirae philosophicae sive miscellaneorum tomus primus* (Königsberg 1563) című műve, amelyben Alsted 1613-ban kelt autográf tulajdonosi bejegyzése olvasható: „Liber hic dono missus e[st] ex Poloniâ. Johan. Henr. Alstedius anno 1613.”³ A bejegyzés fő jellegzetessége, hogy két részből áll. Alsted először azt rögzítette, hogy a kötetet Lengyelországból kapta. Ezt követően latin alakjukból rövidített keresztnevei után – ugyancsak latinos formában – jegyezte be családnevét, végül rögzítette a könyvtárba kerülés évét. A XVI. századi hermetikusként ismert tudományos kalandor, a magát horvát létére a hunok grófjának valló kabalista, Raimund Lull nézeteit követő Scalichius (Scaligius, Scaliger, Likai Skalich Pál, Skalics Pál) neve megtalálható a Viskolcz által közölt, 1688 körülre datált, a nagyszebeni Bisterfeld-hagyatékban őrzött 247 tételes katalógusban, a névhez azonban nem kapcsolódik cím, így a mű azonosíthatatlan.⁴

2. Alsted autográf tulajdonosi bejegyzésével a bécsi Egyetemi Könyvtárban is őriznek egy kötetet. A negyedréti alakú kolligátum mindhárom tagja Frankfurtban, Lukas Jennis nyomdájában látott

¹ VISKOLCZ Noémi: *Johann Heinrich Bisterfeld (1605–1655) bibliográfia – A Bisterfeld-könyvtár.* Bp.–Szeged, 2003. Scriptum Rt. /A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai VI/. Alstedről vö. még: KVACSALA, Johann: *Johann Heinrich Alstedt.* = Ungarische Revue (9.) 1889. 628–642.; EVANS, R. T. W.: *Alsted és Erdély.* = Korunk (32.) 1973. 1908–1916.

² Theologisches Seminar, Herborn; jelzete: AB 3488. – A kötetet leírta HOTSON, Howard: *Johann Heinrich Alsted's Relation with Silesia, Bohemia and Moravia: Patronage, Piety and Pansophia.* = Acta Comeniana (12.) 1997. 13–35, itt: 30–31.

³ HOTSON: *i. m.* (2. jegyzet) 31, 84. jegyzet.

⁴ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 78, 110, 158, 222, 223.

nyomdafestéket.⁵ A kolligátum első tagja a tübingeni Christoph Besold által kiadott, Johann Tauler neve alatt megjelentetett ál-tauleri mű, a *Nachfolgung des Armen Lebens Christi* (1621).⁶ E kolligátumtag őrzi az 1994-ben, Ulrich Bubenheimer által kiegészítve közölt bejegyzést a következő formában: „[Johann] H[einrich] Alsted, [Theologieprofessor in Herborn], 1624”.⁷ A bejegyzés fő jellegzetessége Alsted vezetéknevének a német nyelvű könyvhöz illeszkedő németes alakja. Szerkezete megegyezik a herborni bejegyzés második részével: a rövidített formában rögzített keresztnévek után a családnevet a beszerzési év követi.

3. Alsted végrendeletét Kruppa Tamás azonosította a kolozsvári Akadémiai Könyvtár Kézirattárában. A Kemény József hagyatékában megőrzött végrendelet könyvtárra vonatkozó része rövid és sommás: „Libri mei manuscripti omnes combaruntur [!] utpote inelaborati”,⁸ azaz, Alsted élete végén úgy döntött, hogy könyvtárát és kéziratosszellemi hagyatékát meg kell semmisíteni.

4. Beke Antal 1894-ben kiadta Geleji Katona István Rákóczi Györgyhöz intézett levelét, amelyben szemtanúként írt Alsted haláláról.⁹ A levélből megtudjuk, hogy egyrészt Alsted „[...] a manuscriptumit sub anathemate hagyá, hogy megégessük [...]”, másrészt, amikor Alsted a kérés végrehajtását veszélyben érezte, előhozattatta egyik „nagy testes munkáját”, azt saját kezével feldarabolta és „[...] az árnyék székben vettette [...]”. Onnan egy mendicánsal kivették a megcsúfolt kötetet, s Alsted felesége kérésére átadták Alsted vője „[...] Bisterfeldius [...] ő kglme kezéhez [...]”. Geleji Katona szerint Alsted rájött, hogy a szétszabdalt kötetet megmentették, „[...] és azt mondta, hogy megverni a gyermeket a ki kivőtte [...]”. A haldokló eszerint értelme teljes birtokában kívánta megsemmisíteni kézíratait, környezete azonban – Alsted akaratával szembehelyezkedve – a feleség döntésének megfelelően Bisterfeldre bízta a művek védelmét.

Viskolcz Noémi Alsted könyvtárára vonatkozó hipotézisei a következőkben foglalhatók össze:

1. Alsted herborni könyvtárát vagy annak egy részét magával vihette Erdélybe.¹⁰
2. Amikor útban Erdély felé kirabolták, könyveket is elrabolhattak tőle vagy ő maga kényszerülhetett arra, hogy könyvet adjon el. Talán ezzel áll összefüggésben a bécsi Egyetemi Könyvtárban található, Alsted tulajdonából származó kötet.¹¹
3. A korabeli tudós könyvtárak méreteinek ismeretében Alsted könyvtára „akár több ezer kötetre is rúghatott”.¹²
4. „Szinte biztosra vehetjük, hogy sem a kéziratokat, sem a könyveket nem vetették tűzre Alsted akaratára, hanem megmaradtak a feleségnél.”¹³
5. A kérdésre, mi lett Alsted könyvtárával halála után, több feltételes válasz is megfogalmazódott. a) Együtt maradt a könyvtár,¹⁴ s azt Alsted felesége visszavitte magával Herbornba 1647 őszén.¹⁵

⁵ Vö. VISKOLCZ Noémi: *Lucas Jennis frankfurti könyvkiadó katalógusa 1626-ból*. In: *Művelődési törekvések a kora újkorban, Tanulmányok Keserű Bálint tiszteletére*. Szerk. ÖTVÖS Péter, BALÁZS Mihály [...], Szeged, 1997. 639–655, itt: 643.

⁶ Jelzete a bécsi Egyetemi Könyvtárban: I 178.570.

⁷ BUBENHEIMER, Ulrich: *Schwarzer Buchmarkt in Tübingen und Frankfurt. Zur Rezeption nonkonformer Literatur in der Vorgeschichte des Pietismus*. = Rottenburger Jahrbuch für Kirchengeschichte (13.) 1994. 149–163, itt: 155, 15. jegyzet.

⁸ A szövegrészlet közli VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 77, 22. jegyzet.

⁹ *Geleji Katona István levelei Rákóczyhoz*. Közli BEKE Antal. = Irodalomtörténeti Közlemények (4.) 1894. 336–346, itt: 338.

¹⁰ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 78.

¹¹ VISKOLCZ, *i. m.* (1. jegyzet) 78–79.

¹² VISKOLCZ, *i. m.* (1. jegyzet) 79.

¹³ VISKOLCZ, *i. m.* (1. jegyzet) 78.

¹⁴ VISKOLCZ, *i. m.* (1. jegyzet) 79–80.

¹⁵ VISKOLCZ, *i. m.* (1. jegyzet) 78.

b) A könyvtár Alsted fiáé lett, aki megtartotta magának Erdélyben.¹⁶ c) Alsted végrendelete szerint ingóságait és ingatlanait három gyermeke között osztották fel. Lehetséges, hogy könyvei is erre a sorsra jutottak.¹⁷

A hipotéziseket továbbgondolva a fentiekhez hozzátehetjük egyrészt azt, ha Alsted könyvtárát apósa, Christoph Corsinus példája nyomán és a végrendelet egyéb ingóságokra és az ingatlanokra vonatkozó részét követve felosztották gyermekei között, egyharmadrész Anna Alsted férjéé, Johann Heinrich Bisterfeldé lett, s bekerült az ő könyvtárába. Másrészt valószínű, hogy Alsted felesége már férje halála előtt kivételes szerepet szánt Bisterfeldnek a könyvtárral kapcsolatban, különben nem kívánta volna, hogy a haldokló férj által feldarabolt és megcsúfolt kötetet átadják neki. Ez utóbbi, a szemtanú Geleji Katona által rögzített körülmény azt is jelentheti, hogy Alsted felesége – nem kívánva teljesíteni férje könyvtárra vonatkozó végakarátát – fenntartotta magának a rendelkezés jogát, s talán az egész könyvtárat Bisterfeldnek szánta.

Viskolcz Noémivel¹⁸ egyetértve úgy vélem, az Alsted- és a Bisterfeld-könyvtárak sorsának valamikor találkoznia kellett Erdélyben. Ezért érdemes röviden azt is összegezni, mit lehet tudni Bisterfeld könyvtáráról.

1. Bisterfeld végrendeletét Zimmermann Ferenc tette közzé a *Történelmi Tár* 1893-as évfolyamában.¹⁹ A végakarát utolsó, családra vonatkozó pontja foglalkozik a könyvtárral. Ennek értelmében Bisterfeld egész könyvtárát a még gondoskodásra szoruló kislányának szánta. Lánya halála esetére úgy rendelkezett, a könyvtár legyen a gyulafehérvári kollégiumé azzal a megszorítással, hogy Erdélyben élő unokaöccse, Peter Wiederstein szabadon válogathasson a könyvek közül a saját könyvtára számára. Ebben az esetben Wiederstein rendelkezik Bisterfeld műveinek kiadási jogával is. Bisterfeld halála évében (1655) meghalt lánya is, így a könyvtár egységét minden valószínűség szerint megbontották. Ismeretes, hogy a gyulafehérvári főiskolai könyvtárba került Bisterfeld-könyvtár néhány kötete nem pusztult el az 1658. évi tatárdúláskor, ezeket a főiskolai könyvtár maradványával együtt a nagyenyedi kollégium őrizte meg.²⁰

2. A nagyszebeni Városi Levéltár Bisterfeld-hagyatékában Bisterfeld autográf kéziratain kívül fennmaradtak másoktól, így Peter Wiedersteintől, a Bisterfeld-könyvtár egyik örökösétől származó iratok is. Lehetséges, hogy a Viskolcz által innen közölt és elemzett két könyvjegyzék egyike, a *Consignatio exemplarium A[nn]o 1655. die 3. M.* című²¹ valóban a Bisterfeld halála után nála maradt tankönyveket vette számba. A másik, cím nélküli könyvlista a 247. tétel után megszakad, tartalma alapján 1688 körül keletkezhetett,²² s nagy valószínűséggel valamiképpen ugyancsak kapcsolatban állhatott Bisterfeld egykori könyvtárával. Feltételezhető, hogy a szűkszavú, meglehetősen gondatlanul készült, esetleg be sem fejezett, nem könyvkatalógus jellegű töredék-irat Peter Wiederstein vagy örököse könyveit vette²³ számba, s benne – egyelőre leválaszthatatlanul – ott vannak a Bisterfeld könyvtárából Wiederstein tulajdonába átszármazott kötetek is.

¹⁶ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 78.

¹⁷ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 79.

¹⁸ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 127.

¹⁹ ZIMMERMANN Ferencz: *Bisterfeld végrendelete.* = *Történelmi Tár* [1892.] 1893. 171–175.

²⁰ HERPEI János: *Miképpen került el a gyulafehérvári bibliotékának egy része az 1658. évi tatár pusztítást?* = *Magyar Könyvszemle* (77.) 1961. 170–172; VITA Zsigmond: *Bethlen Gábor szellemi arcképehez.* In: *Uő.: Az enyedi kohó.* Bp. 1986. 377.

²¹ VISKOLCZ Noémi: *Johann Heinrich Bisterfeld és a gyulafehérvári tankönyvkiadás a XVII. században.* = *Magyar Könyvszemle* (118.) 2002. 249–271, itt: 268–271.

²² VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 72, 126–127.

²³ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 129–171.

3. Michael Halicius 1674-ben készült, 1994-ben kiadott könyvjegyzékében²⁴ több, egyelőre ismeretlen forrásból származó Bisterfeld-, Alsted- és Piscator-kézirat, valamint Alsted-nyomtatvány leírása található. A Bisterfeld-kéziratok valószínűleg Bisterfeld könyvtárából kerültek ismeretlen módon Haliciushoz, s amint azt Viskolcz sem zárja ki,²⁵ a kéziratokon kívül Halicius ugyanebből könyvtárból talán szerzett nyomtatványokat is.

Hajós József adatokkal nem igazolt megállapításai nyomán Viskolcz azt is feltételezi, hogy Alsted kéziratai és nagy számú, elsősorban 1610–1630 között megjelent művei valamelyik erdélyi német professzor hagyatékából juthattak Haliciushoz.²⁶ Másrészt úgy véli, valamiképpen Haliciushoz köthet Alsted könyvtárának a sorsa is.²⁷ Az 1643-ban született Halicius – aki Bisterfeld tanítványa volt – 1674-ben végleg elköltözött Erdélyből. Hajós adatokat és könyvtári jelzeteket mellőző megállapításai²⁸ ellenére ma az ő könyvtárának sorsa is ismeretlen. Halicius könyvjegyzéke ugyanakkor azt bizonyítja, bárki vagy bárkik örökölték is Alsted könyvtárát, az a Bisterfeld halála utáni és az 1674-et megelőző években kezdett el szétszóródni. A továbbiakban először bemutatom az Alsted-könyvtár most előkerült harmadik kötetét, majd ennek segítségével összegzem a könyvtárra vonatkozó újabb ismereteket.

A budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirat- és Ritkaságtára értékes metszetekkel díszített könyveket őrző különgyűjteményében, az úgynevezett Metszetszoba tárban M 434 (R 902048) jelzettel 1953-ban vették állományba Robert Fludd *Anatomiae amphitheatrum effigie triplici, more et conditione varia designatum* című, Frankfurtban 1623-ban Erasmus Kempffer tipográfijában a „sumptibus Ioan. Theodor. Bry” megjegyzéssel kinyomtatott fólió alakú kötetet. A nyomtatvány nem tartozik az Egyetemi Könyvtár jezsuita korszakbeli XVI–XVIII. századi állományához; az Országos Széchényi Könyvtár 1953-ban főlös példányként adta át a pergamenbe kötött művet. Fludd művének e példányát a Széchényi Könyvtárban a 'B' növedéknaplóban 1953-ban a 810. számon vették állományba, s ott kapta a 307313 jelzetet is.²⁹

Az *Anatomiae amphitheatrum* Fludd életművének egyik jelentős kötete, a közelmúltban reprint kiadásban is napvilágot látott (forrás: http://www.astrologos.org/A_E/page_000163.htm-101k). Az okkult filozófus és orvos misztikus, egykorúan divatos természettudományos módszerrel Vesalius anatómiai munkássága nyomán mutatta be az emberi testet, valamint a Teremtő, a természet, az ember és a művészet kapcsolatát. A Kempffer fametszetes nyomdászjelvényével ellátott és az 1623. augusztus 8-án elhunyt Johann Theodor Bry – saját maga által 1615-ben készített – derékkép-portréjával díszített kötethez rézmetszetes díszcímlap járul. A minden bizonnyal ugyancsak Johann Theodor Bry által metszett, szorosan a mű témájához illeszkedő lapon álló emberi alak látható, aki maga előtt tart egy nagyobb körben elrendezett három, ugyancsak kör alakú kisebb szöveges és három nagyobb képi ábrázolást, „Homo seu microcosmus admirabile horum subiectorum omnium receptaculum.” közös címfelirattal. A kör alakban elrendezett szövegek egy-egy mellettük lévő kép mondanivalóját és jeleit magyarázzák. A díszcímlapon több, különböző időben készített, tintával írt tulajdonosi bejegyzés található. (1. kép)

²⁴ Michael Halicius könyvjegyzéke 1674-ből. In: *Erdélyi könyvesházak III. 1563–1757. A Bethlen-család környezete [...] A Teleki-család és környezete. Vegyes források.* S. a. rend. MONOK István, NÉMETH Noémi, VARGA András. Szeged, 1994. /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 16/3./ 194–209.

²⁵ VISKOLCZ: i. m. (1. jegyzet) 127.

²⁶ VISKOLCZ: i. m. (1. jegyzet) 76–77.

²⁷ VISKOLCZ: i. m. (1. jegyzet) 127.

²⁸ HAJÓS József: *Barangolás kolozsvári könyvtárakban.* Bukarest – Kolozsvár, 1999. 20, 158, 165.

²⁹ A kötet teljes terjedelme 332 lap és 1 rézmetszet (= díszcímlap), az utolsó oldal üres. Kollációja: []¹, A⁶-Z⁶, Aa⁶-Dd⁶, Ee³

1. Robert Fludd: Anatomiae amphitheatrum effigie triplici, more et conditioe varia designatum. Frankfurt, 1623. E. Kempffer. Rézmetszetes díszcímlap a tulajdonosi bejegyzésekkel.

A díszcímlap felső harmadában az első tulajdonosi bejegyzést tintával besatírozták, áthúzogatták, s néhány helyen a papírlapot is átszakítva olvashatatlanná tették. Átvilágítás után mindössze az első nagy 'P' betű, később egy 'W', legvégül pedig a kétes olvasatú 'n. 789' ismerhető fel. A jelenleg '789'-nek tűnő számkombináció valószínűleg nem évre, hanem az egykori könyvtári elhelyezésre utal, s lehetséges, hogy a számjegyek elveszítették eredeti alakjukat az áthúzogatóskor.

A következő bejegyzés jól olvasható: „P. Aloysŷ Rédlich 1781.” A 'P.' a latin pater megfelelő nyelvtani alakú rövidítése lehet, az Aloysius pedig a XVIII. században katolikusoknál kedvelt keresztnév. A minden valószínűség szerint magyar katolikus egyházi személy nevét egyetlen vonallal húzták át.

Ez alatt egy különböző tulajdonosokat megnevező, egy kéztől származó, feltételezhetően XVIII. század végén keletkezett bejegyzés kezdete található, mely a rézmetszet alsó peremén ér véget: „Antea D: Thoma[?] Pauli Phycsii. Nunc Conventus S: Annae Földvarini”. Azaz, a kötet a feltehetően világi tulajdonostól átkerült a dunaföldvári ferencesek Szent Anna konventjébe.³⁰

Végül a díszcímlap rézlemezének lenyomatán kívül, legalul a következő, középső részén erőteljesen áthúzott bejegyzés olvasható „J H Alstedius 1627.” A név más összetételű tintával íródott, mint a törlés, így fény felé fordítva nagyobb nehézség nélkül kiolvasható az 'Alstedius' névalak. (2. kép.) A bejegyzés szerkezete – név és az ezt követő évszám –, valamint a kezdőbetűvel rövidített kettős keresztnév és a latin kötet nyelvéhez illeszkedő latinus névalak megfelel a már ismertett herborni bejegyzésnek, s összhangban áll a bécsi Egyetemi Könyvtár kolligátumának első tagjának bejegyzésével is. A név rézmetszetes díszcímlapot kímélő elhelyezése könyvet szerető és kímélő tulajdonosra vall.

A tulajdonosi bejegyzés írásképe összevethető Alsted 1609. december 25-én Szenci Molnár Alberthez intézett autográf levelének aláírásával.³¹ (3. kép) A levél végén a rövidített kettős keresztnévvel, tárgyesetben álló névaláírás ('Joan. Henr. Alstedium') írásképe azonos a Fludd-kötetben szereplőével, azaz a tulajdonosi bejegyzés autográfának tekinthető.

Mint tudjuk, Alsted jól ismerte a rózsakeresztes angol orvos, Robert Fludd műveit. Ezt bizonyítja többek között, hogy Fludd neve nem hiányzik az *Encyclopaedia* előszavából, az „[...] ante me fecisse videbam viros omni exceptione majores [...]”³² megjegyzést követő felsorolásból.³³ Az *Encyclopaedia* szerző és mű-felsorolásában egy másik Fludd-művel, a „Robertum Flud in Macrocosmo et Microcosmo”-ként feltüntetett, *Utriusque Cosmi majoris scilicet et minoris metaphysica atque technica historia* [...] cíművel találkozunk, amelynek egyik kiadását Alsted talán be is szerzte magának.³⁴

³⁰ Vö. KARÁCSONYI János: *Sz[en]t Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I-II.* Bp. 1923. Magyar Tudományos Akadémia, II. 367–368.

³¹ Az eredeti levél jelzete: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár, K787/238; Közölve: *Szenci Molnár Albert naplója, levelezése és irományai.* Kiad., jegyz. DÉZSI Lajos. Bp. 1898. MTA, 332–334; vö. még, DÉZSI Lajos: *Szenci Molnár Albert (1574–1633).* Bp. 1897. Magyar Történelmi Társulat, 182; SZENTPÉTERI Márton: *Kálvinista zsoldár és az egyetemes reformáció. Alsted és Szenci Molnár levélváltása 1609-ben.* In: *Miscellanea. Tanulmányok a régi magyar irodalomról.* Szerk. SZENTPÉTERI Márton. Bp. 2001. Kijárat Kiadó, 277–301.

³² ALSTEDIUS, Johannes Henricus: *Encyclopaedia. I–VII.* Herbom, ²1630. Tom. I. „Johannis Henrici Alstedii Praefatio ad Lectorem benevolum”: (ij/v–):(ij/v).

³³ A névsor és a művek elemzéséhez l. BÀN Imre: *Apáczai Csere János.* Bp. 1958. Akadémiai Kiadó, 164–169.

³⁴ Az 1617-ben Oppenheimben megjelent kiadás az Eb 2r 13 jelzeten megtalálható a budapesti Egyetemi Könyvtárban is.

2. Robert Fludd: *Anatomiae amphitheatrum effigie triplici, more et conditione varia designatum*. Frankfurt, 1623. E. Kempffer. A díszcímleap alsó része Alsted tintával részben eltakart tulajdonosi bejegyzésével.

...gramma ... LEOPOLDUS; PELLE DUOS.
 Mafis quid ex ista oratione pro sagiani et quasi varicimon
 Reg rogandy est, ut actiones principu secundet. Salutem magis
 tibi dicunt Dn. Joan. Jacob. Hermannus, Dn. Pafor et Dn. Corvinus.
 quam Patria instat amo. Faustiter vale, et ama
 Joan. Henr. Alstedium Sempar - tuum:
 qui scribebat hac tumultuarie. Ho 4to 17to IX. Ipsi factis natali-
 tjs servatoris nri Jesu Chri. 1717 1718
 Post scriptum. Velim scire, num t. H. iam ad umbilicum
 perduxerit Grammaticam Hungaricam;
 itaque quo loco iam sint res et tua et
 Patria tua. Deus te hinc diu sospitem
 et incohemum valeat. Amen!

3. Johann Heinrich Alsted levele Szenci Molnár Alberthez, 1609. december 25. Alsted névalírása a levél végén.

Közlemények

Az Alsted tulajdonosi bejegyzését őrző Fludd-kötet megtalálható a Peter Wiederstein nevéhez kötött 247 tételes könyvjegyzékben is, a 138. számon, „Rob(ert) Flud de triplici anatomia” alakban.³⁵ Ez a körülmény természetesen lehet véletlen egyezés, amely azonban önmagában is felhívja a figyelmet Fludd e művének ismeretere a gyulafehérvári főiskola tanárai körében. Az *Encyclopaedia* előszavában ajánlott szerzők közül néhány további név, így például Girolamo Cardano, Petrus Ramus és Clemens Timpler neve is megtalálható a nagyszzebeni könyvjegyzékben.³⁶

A tulajdonosi bejegyzések áttekintése után az *Anatomiae amphitheatrum* bemutatott példányáról megállapítható, hogy első tulajdonosa Johann Heinrich Alsted volt. A mű négy évvel megjelenése után 1627-ben, valószínűleg vásárlás útján került Alsted tulajdonába. Ezt jelzi a körülmény, hogy a tulajdonosi bejegyzés nem utal ajándékozásra vagy adományozásra, mint a Herbornban őrzött kötet, s hogy szerkezete ugyanaz, mint a bécsi Egyetemi Könyvtár kötetének bejegyzése.

Alsted minden bizonnyal magával hozta Fludd művét Erdélybe, ahonnan egyelőre ismeretlen módon, több magyarországi egyházi, illetve világi tulajdonos kezén megfordulva, valamikor a XVIII. században lett a dunaföldvári ferenceseké. A kötetet a magyarországi szerzetesrendek 1951-es felszólítása után a megszüntetett szerzetesi könyvtárak állományával együtt beszállították az Országos Széchényi Könyvtárba, ahonnan fölös példányként átadták a budapesti Egyetemi Könyvtárnak.

Alsted könyvtárának Magyarországon elsőként előkerült kötete segít tisztázni a könyvtár történetének néhány bizonytalan pontját. Ezek a következők:

1. Alsted Herbornból kétséget kizáróan magával vitte Erdélybe könyvei egy részét, köztük az 1627-ben beszerzett Fludd-féle anatómiát.

2. Az Erdély felé utazás során Alsted könyveinek egy része biztosan nem szenvedett semmiféle kárt. Ezt bizonyítja a Fludd-mű még restaurálatlan példánya, mely alig használt és viszonylag jó állapotban van.

3. Alsted könyvtára – végakarata ellenére – nem pusztult el.

4. Továbbra sem lehet biztosan tudni, mi lett Alsted könyvtárának sorsa, a hipotézisek közül azonban kizárható, hogy a könyvtár anyaga együtt maradt és hogy Alsted felesége a könyvtár egészét 1647-ben visszavitte volna Herbornba.

5. Úgy tűnik, szoros kapcsolat jött létre Alsted valamikori könyvtára és Johann Heinrich Bisterfeld, valamint Michael Halicius könyvtárai között. Ugyanakkor szinte bizonyosra vehető, hogy Alsted egykori könyvtárának jelentősebb töredékei a XVII. század végétől elkezdtek tovább szóródni. Kikerülhettek Erdélyből, s – mint a Fludd-mű példája mutatja – eljutottak a Dunántúlra is. Ez egyben felhívja a figyelmet arra, hogy szinte bárhol számítani lehet egy-egy újabb kötet előkerülésére.

KNAPP ÉVA

³⁵ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 152.

³⁶ VISKOLCZ: *i. m.* (1. jegyzet) 151, 161, 149, 150.